

Werken aan perspectief voor gedetineerden en ex-gedetineerden

Toespraak gehouden door drs. J.D.W. Eerbeek, voorzitter van de Stichting Exodus Nederland en Hoofdpredikant bij de Dienst Justitiële Inrichtingen, op maandag 30 januari 2006, bij de opening van het SENkantoor in Leiden

Dames en heren,

25 Jaar geleden ontstond het werk van Exodus in de kring van het justitiepastoraat en de kerken in Den Haag. Begonnen werd in een tot huiskamer omgebouwde kelder onder een flatgebouw: een Open Huis, gerund door vrijwilligers, twee dagdelen per week geopend en bedoeld voor de opvang van ex-gedetineerden uit de gevangenis van Scheveningen.

Doel was de vicieuze cirkel van 'gevangenis uit-gevangenis in - te doorbreken en in een gemeenschap van mensen perspectief te bieden na de detentie.

Deze kleine vrijwilligersgemeenschap was de basis van waaruit Exodus is ontstaan, nu met 10 huizen voor residentiële begeleiding, 2 huizen in oprichting, 1300 vrijwilligers in en buiten de gevangenis voor individuele begeleiding op maat, een ondersteuningskantoor en -organisatie in Leiden.

Exodus is het bijbelverhaal waarin het volk Israël uit de onvrijheid in het angstland Egypte door Mozes door de woestijn geleid werd naar de vrijheid in het beloofde land.

Veel beelden uit dat oude verhaal zijn herkenbaar in de levensgeschiedenis van gedetineerden en ex-gedetineerden. Het gaat ook bij hen om de uitweg die je moet zoeken om een oud bestaan met alle knellende banden daarvan (bij hen: verslaving, verkeerd levenspatroon en crimineel gedrag, slechte contacten) achter je te laten en een nieuw leven op te bouwen.

Dat betekent dat je door een woestijn heen moet. Geen land van belofte te zien, alleen onmetelijke levenloosheid om je heen. Op jezelf teruggeworpen. Alleen nog maar je verleden.

'Waren we maar in Egypte gebleven'. 'Was ik maar bij m'n oude vrienden gebleven, dominee. Daar wist ik tenminste wat ik had en waar ik aan toe was. Wat heeft het voor zin om me in te zetten?'

Centraal in onze begeleidingsoptiek is het door Exodus ontwikkelde integrale begeleidingsprogramma, gericht op de complexe problematiek.

Veel gedetineerden bevinden zich in een vicieuze cirkel. De wortels van de uitzichtloosheid zitten diep. Hun problematiek is meervoudig. Op persoonlijk gebied zijn er veel tekorten en ook op maatschappelijk gebied.

Het begeleidingsprogramma van Exodus richt zich niet op één facet, maar beslaat alle levensgebieden: wonen, werken, relaties en zingeving en dat in een onverbreekelijke samenhang en uitgevoerd in een strakke en consequente begeleidingsstructuur. Daarbij is de begeleiding erop gericht dat de bewoners iets kunnen bereiken, met andere woorden een concreet maatschappelijk bestaan kunnen opbouwen in huisvesting en werk en nieuwe relaties, om zo stevige grond onder de voeten te krijgen voor de ontplooiing van het leven.

Er is een tendens om dergelijke begeleidingsprogramma's steeds meer af te rekenen op zichtbare resultaten en meetbare cijfers alleen. Op zichzelf is het goed om van organisaties te vragen aantoonbaar en inzichtelijk te maken wat ze doen. Ook in Exodus leggen we graag verantwoording af.

Maar tegelijk moeten we weten dat niet alles wat gebeurt om mensen te motiveren en te begeleiden bij een nieuwe start, in cijfers is te vatten.

Vanaf het ontstaan is Exodus in loop van de jaren sterk verbonden gebleven met de kerken in breed oecumenisch verband.

Over die band met de kerken wil ik twee punten noemen.

Het eerste punt betreft het reïntegratieproces van gedetineerden en ex-gedetineerden. Reïntegratie van ex-gedetineerden in de samenleving is niet een proces van professionals alleen, maar het is een proces dat, geleid door professionals en vrijwilligers, verankerd dient te zijn in de samenleving. De samenleving dient de drager te zijn van een reïntegratieproces. Het gaat niet alleen om de individuele kant van een bewoner: het aanleren van vaardigheden en het ontwikkelen van levensoriëntatie, maar het gaat ook om de maatschappelijke kant: het krijgen van nieuwe kansen in werk, huisvesting en nieuwe contacten en het kunnen benutten van deze nieuwe kansen.

In de ontwikkeling van Exodus zijn de kerken, zowel in het residentiële werk als in het vrijwilligerswerk, samen met het justitiepastoraat initiatiefnemers en dragers van nieuwe initiatieven geweest.

Kerken zijn brede samenlevingsverbanden.

Door de oriëntatie op de Exodusprojecten in kerkdiensten, catechesegroepen, thema avonden, heeft onze organisatie landelijk een grote naamsbekendheid en steun vanuit de kerken en van kerkleden gekregen. En er is mede van daaruit een breed netwerk ontstaan in werkgeverskringen, woningcorporaties, particuliere steunstichtingen en kerkelijke gemeenschappen die open willen staan voor de opvang van ex-gedetineerden.

Onder de bevolking in ons land is een sterke tendens waarneembaar om hard af te rekenen met mensen die in de fout gaan.

Het is onze ervaring, een teken van hoop, dat er ook zeer velen bereid zijn om gedetineerden die zich willen inzetten een nieuwe kans te geven en om in hun toekomstperspectieven te investeren.

Het tweede punt wat betreft de betrokkenheid van de kerken gaat over bezieling.

Bezieling, bezielde mensen, zijn nodig om gedetineerden als ze vrijkomen, te ontvangen en ze hun plaats in de samenleving te hergeven.

In hun levensverhalen zien we hoe diep gebroken het mensenleven kan zijn.

Vaak in een mengeling van eigen schuld en schuld van anderen, persoonlijk onvermogen en het ontbreken van maatschappelijke mogelijkheden.

'Ik denk, pater, dat het met mij nooit meer goedkomt. Ik denk dat ik misschien wel geboren ben voor de criminaliteit. Ik heb het opgegeven om te hopen op een ander bestaan.'

Onze mensen worden nogal eens heen en weer geslingerd tussen wanhoop en hoop.

Wanhoop als je terugkijkt op hoe het was en als je ervaart hoe moeilijk het is om vol te houden en te geloven in iets waar je nog niet bent. Wanhoop als je veel geeft van jezelf en merkt dat de maatschappij niet op jou zit te wachten.

Wanhoop als je door een vergrootglas je eigen onvermogen ziet. Hoop als je weer iets voelt van vertrouwen van je begeleider, of van een vrijwilliger, of van een werkgever die het met je wil proberen.

Hoop als je na lange tijd je vader en moeder weer ontmoet en ze willen weer in je gaan geloven.

Met het oog op de mensen die aan onze zorgen zijn toevertrouwd moeten wij tegen de wanhoop in, blijven staan aan de kant van de hoop.

Kerken en geloofsgemeenschappen kunnen ons inspireren om vanuit hoop en verwachting naar mensen te blijven kijken.

Want kerken zijn plaatsen waar licht opgaat over ons bestaan. Ook over de schaduwzijden van ons bestaan.

Er wordt daar geleefd van een verhaal dat spreekt van heelheid aan de gebrokenheid voorbij. Van nieuw land aan de woestijn voorbij. Van hoop aan de wanhoop voorbij.

Die verwachting hebben we nodig om in de harde werkelijkheid van gaan door de woestijn, de spanning tussen teruggaan en doorgaan, vanuit de hoop naar onze bewoners te kijken en te blijven geloven in het perspectief dat voor ieder mens is weggelegd.